

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Moniheli kiittää mahdollisuudesta lausua kotouttamisen edistämisen uudistustarpeita käsittelevään selontekoon.

Selonteko sisältää kattavan yleiskatsauksen maahan muuttaneiden kotoutumisen tilaan eri näkökulmista ja tarjoaa hyviä kehitysehdotuksia kotoutustoimenpiteiden kehittämiseksi ja laajentamiseksi.

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

Selonteko on todella kattava katsaus kotoutumisen kehitykseen ja tutkimustaustaan.

Kotoutumisen edistämisen tilannekuvassa on käsitelty asumista vähän. Asuinalueiden eriytymistä käsitellään, mutta muuten asumisen näkökulmat ovat suppeita. Omistusasumisen yleisyyden kehityksen, ahtaasti asumisen ja alueellisen väestöryhmien välisen segregaatian kehityksen lisäksi asumisesta kertoo maahanmuuttajataustaisten osuus asunnottomuutta kokevista ihmisistä, joka oli vuonna 2020 ARA:n tilastojen mukaan yksinelävillä n. 20% ja perheillä n. 60% kaikista asunnottomuutta kokevista yksinelävistä ja perheistä. Nämä luvut kertovat rakenteellisista ongelmista kuntaan siirtymässä, syrjinnästä vuokra-asuntomarkkinoilla sekä kaupungin vuokra-asuntoihin pääsemisen edellytysten ulossulkevista käytänteistä sekä myös kohtuuhintaisten asuntojen liian pienestä määrästä kasvukeskuksissa ja hajasijoittamiseen tähtäävän kuntapaikkajärjestelmän tuottamasta muuttoliikkeestä suurempiin kaupunkeihin. Nämä asumiseen liittyvät näkökulmat tulisi myös kotoutumisen edistämistä koskevassa analyysissä ottaa huomioon, sillä turvalliset asuinolosuhteet ovat kaiken kotoutumisen edellytys.

Niitä ei myöskään ole käsitelty joulukuussa julkaistussa Asumispoliittisessa toimenpideohjelmassa, jossa niiden paikka myös tulisi olla.

Asumisen näkökulma puuttuu myös rakenteellista rasismia ja syrjintää käsittelevästä luvusta, vaikka vuokra-asuntomarkkinoilla kohdattu syrjintä on oleellinen osa syrjiviä rakenteita. (S.25).

Kommentit lukuun 7: Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen

Moniheli on täysin samaa mieltä, että kotouttamispolitiikan vaikuttavuuden lisäämiseksi kotoutumisen edistäminen tulee valtavirtaistaa osaksi keskeisten politiikka-alojen suunnittelua, toimeenpanoa ja kehittämistä. Samalla tulee kuitenkin turvata kotoutumiseen liittyvän erityiskysymysten asiantuntijuuden säilyminen ja resurssien kohdentuminen tähän työhön.

Valtavirtaistumisen riski on se, että erikoistuminen vaikeutuu ja osaaminen kotoutumisen erityiskysymykset jäävät valtaväestön yleisempien näkökulmien varjoon erityisesti pienemmillä paikkakunnilla, jossa maahan muuttaneiden määrä on pieni suhteessa koko väkilukuun ja asiakaskohtaamiset harvinaisia.

Valtavirtaistamisessa tulee huomioida myös se, että maahanmuutto on tunteita herättävä kysymys, johon ihmisillä on myös kielteisiä asenteita. Valtavirtaistettaessa tulee varautua siihen, että yksittäisten virkamiehet saattavat toimia omalla vastuualueellaan asenteellisesti ja ohittaa täysin omalla osaamisalueellaan monikulttuurisuuden kysymykset. Pelkkä täydennyskoulutus ei ennaltaehkäise tätä asenteista kumpuavaa ongelmaa. Asenteelliset henkilöt saattavat olla myös johtavissa positioissa.

Ammattilaisille ja virkamiehille suunnatun täydennyskoulutuksen lisäksi on hyvä, että tarkastellaan myös sosiaali- ja terveysalan ja opettajien peruskoulutuksen ja opinto-ohjaajien koulutuksen sisältöjä moninaistuvan väestön näkökulmasta.

Monihelin mukaan kielikoulutuksen ja muun alkuvaiheen koulutuksen tarjonnan alueellisen tarpeen ennakoinnin kehittäminen on positiivinen kehityssuunta. Tarvitaan myös joustavampaa mahdollisuutta osallistua kielikoulutukseen eri elämäntilanteissa sekä mahdollisuus räätälöidä kursseja osallistujien yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tässä tulisi kannustaa alueiden väliseen yhteistyöhön hankinnoissa esimerkiksi korkeasti koulutettujen suomen kielen palveluiden tarjonnan parantamiseksi. Etäyhteydet tarjoavat mahdollisuuksia joustaviin järjestelyihin ELY-rajojen yli, jos hallintorakenne sen sallii sekä tasokurssien toteuttamiseen myös haja-asutusalueilla.

Moniheli katsoo, että työllisyyspalveluiden digitaalisten ratkaisujen kehittämisessä tulee vieraskielisten lisäksi huomioida myös heikoilla digitaaloilla varustetut henkilöt. Digitalisoinnin rinnalla tulee säilyttää kasvokkain asioimisen mahdollisuus. Digitalisointi ei saa johtaa tilanteeseen, jossa osaa ihmisistä ei pysty itsenäisesti asioimaan viranomaisten kanssa, vaan tarvitsevat aina muiden apua lomakkeiden täyttämiseen ja yhteydenottojen tekemiseen.

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

Monihelin mukaan kotoutumisen käynnistämisen nopeuttaminen on positiivinen asia. On hyvä, että tietoa yhteiskunnasta annetaan jo ennen oleskeluluvan saamista ja johdantojaksolle ja kotoutumiskoulutukseen ohjautumista ja pääsyä nopeutetaan.

Moniheli ei kannata kotoutumisajan lyhentämistä. Monihelin näkemyksen mukaan se ei toimenpiteenä nopeuta kotoutumista eikä ole realistista olettaa, että ihminen löytää oman paikkansa olla ja toimia Suomesta kahdessa vuodessa. Monihelin kokemuksen mukaan kolme vuottakaan ei ole kaikille riittävä aika oppia itsenäisiä asiointitaitoja ja Suomessa työntekoon tarvittavia valmiuksia.

Ehdotus siitä, että kotoutumistoimenpiteisiin osallistuminen kotouttamisajan päätyttyä tulee helpommaksi, on kannatettava ja mahdollistaisi yksilöllisemmät kotoutumispolut. Tämä edellyttää kuitenkin toimeentulon turvaamista koulutusajalta.

Moniheli katsoo, että vastaanottokeskuksesta kuntaan ohjaamisen tulee olla hallittu prosessi, jossa huomioidaan henkilöllä kuntaan tai muualle Suomeen olevat siteet. Asunnon etsintä itsenäisesti vastaanottokeskuksesta käsin ilman suomen kielen taitoa on haasteellista. Vastaanottokeskuksissa ei ole nykyisillä resursseilla aikaa auttaa ihmisiä asunnon etsimisessä, koska se on vuokra-asuntomarkkinoilla esiintyvän syrjinnän ja vuokranantajien ennakkoluulojen sekä varsinkin pääkaupunkiseudulla vaikean asuntotilanteen takia aikaa vievää työtä. Monesti apuaan tarjoavat ns. hämärät välittäjät, jotka auttavat ihmisiä satojen eurojen maksusta. Jos kuntapaikkajärjestelmästä luovutaan, tarvitaan uusi hallittu tapa siirtyä kuntaan ja omaan kotiin. Ihmisten mahdollisuus valita oma asuinkunta on heille kuuluva perusoikeus. Asuinalueiden segregaatian ennaltaehkäisemiseksi sekä hämäreiden vuokravälittäjien tyylisten epävirallisten ja osin rikollisten markkinoiden ennaltaehkäisemiseksi tulisi kuitenkin olla hallittu prosessi, jossa ihmistä ei jätetä yksin. Hyvä malli on esimerkiksi Oulun kaupungin välivuokrausmalli, jossa kunta etsii ensimmäisen asunnon vastaanottokeskuksesta Ouluun muuttavalle.

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

Järjestökenttä on Suomessa tuottanut matalan kynnyksen monikielistä ohjausta ja neuvontaa jo monta vuotta. Moniheli katsoo, että ohjauksen ja neuvonnan kehittämisessä sekä palvelun tuottamisessa kannattaa siis hyödyntää järjestökentän osaamista.

Ohjauksen ja neuvonnan laadun kehittämisessä tärkeässä roolissa ovat myös riittävät resurssit. Yhden luukun periaatteella toimiva neuvonta on ammatillisesti erittäin vaativaa työtä, koska työntekijän tulee tuntea kaikki kunnan palvelut. Samat monikieliset työntekijät toimivat usein myös kulttuuritulkin tyyllisessä roolissa perehdyttäen asiakkaita suomalaisen yhteiskunnan käytänteisiin. Heistä muodostuu avainhenkilöitä kunnan kotouttamistyössä. Tämä tulee huomioida heidän rekrytoinnissaan, palkkauksessaan ja täydennyskoulutuksessaan.

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumishjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

Kotoutumisselonteossa esitetään alkuvaiheen kotoutumishjelman rakentamista. Monihelin näkemyksen mukaan tämä kaikille ryhmille yhteinen alkuvaiheen toimenpide on kannatettava aloite. Aloitteessa huomioidaan koko kotoutujien ryhmä sisältäen myös työelämän ulkopuolella olevat henkilöt. Alkuvaiheen kotoutumishjelman osana hahmotellaan myös omakielisen yhteiskuntaorientaation tuomista osaksi alkuvaiheen kotouttamispalveluita. Omakielinen yhteiskuntaorientaatio tulee olla osa kaikkien Suomeen tulevien kotoutumispalveluita riippumatta henkilön työmarkkina-asemasta.

Omakielinen yhteiskuntaorientaatio antaisi mahdollisuuden saada yhteiskuntatietoa omalla kielellä kotoutumisen alkuvaiheessa ja tarjoaisi mahdollisuuden päästä keskustelemaan arvoihin ja asenteisiin liittyvistä seikoista. On tärkeää, että omakielisen yhteiskuntaorientaation kurssi toteutetaan koko laajuudessaan, eikä sitä rajata vain työllisyystoimenpiteisiin liittyväksi monikieliseksi orientaatioksi tai infoksi.

Kotoutumishjelman alla tai muuten osana kotoutumispalveluita tulisi kielitaidon ja työelämä- ja yhteiskuntataitojen lisäksi huomioida myös digitaidot, jotka ovat edellytys omien asioiden itsenäisellä hoitamiselle Suomessa.

Moniheli huomauttaa, että terminä kotoutumishjelma on yleinen ja hieman epäselvä. Se myös menee helposti sekaisin henkilökohtaisen kotoutumissuunnitelmaa ja kunnan kotouttamishjelman kanssa. Kotoutumista koskevassa viestinnässä tulisi käyttää selkeää ja johdonmukaista kieltä sekaannusten välittämiseksi, sillä työ koskee henkilöitä, jotka vasta opettelevat suomea.

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

Moniheli kannattaa esitettyjä ehdotuksia.

Kaikki Suomeen muuttavat sekä heidän perheenjänsensä tarvitsevat tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta maahan tulon alkuvaiheessa riippumatta maahan saapumisen syystä.

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

Suomi on tuhansien järjestöjen maa ja järjestökentällä tehdään arvokasta työtä. Järjestökentällä tehdään paljon erilaista työtä monien eri kohderyhmien osallisuuden edistämiseksi. On sosiaali- ja

terveysalan ammattilaisten tarjoamaa ammatillista ohjausta ja neuvontaa heikoimmassa asemassa olevien ihmisten parissa, edunvalvontaa ja ihmisten oikeuksien toteutumisen eteen tehtävää työtä sekä vapaaehtoisvoimin tarjottavaa psykososiaalista tukea ja kaveritoimintaa, oman kulttuurin ylläpitämiseen ja oman kotimaan tukemiseen liittyvää toimintaa, erilaisia ryhmiä monille ikä- ja kohderyhmille ja vertaisuuteen perustuvaa tukea ja paljon muuta.

Moniheli huomauttaa, että järjestöt eivät voi tehdä työtään ilman riittäviä resursseja. Myös laadukkaan vapaaehtoistoiminnan järjestäminen edellyttää resursseja koordinaatioon ja vapaaehtoisten perehdyttämiseen ja työohjaukseen. Järjestöt eivät voi tehdä pitkäjänteistä ja vaikuttavaa toimintaa, jos niiden rahoitus perustuu kolmivuotisille kehittämishankkeille.

Moniheli katsoo, että on erityisen hyvä, että rahoituksenhakua ja raportointimenettelyä yksinkertaistetaan niin, että myös pienillä järjestöillä on mahdollista saada rahoitusta. Monet järjestöt toimivat STEA-rahoituksella, jonka tulevaisuus on tällä hetkellä epävarma. EU-rahoitus on pienien järjestötoimijoiden tavoittamattomissa, hallinnon raskauden, omavastuuosuuksien sekä jälkikäteen toteutettavan maksatuksen takia. Myös dialogin vahvistaminen rahoittajien ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä on ollut pitkään toivottu kehityssuunta.

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

Kotoutumislain määritelmän mukaan kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, jossa myös vastaanottava yhteiskunta on osallisena. Väestösuhteiden osuus kotoutumispolitiikassaa on kuitenkin usein pienessä roolissa.

Moniheli kannattaa luvun 13 toimenpiteistä, ja katsoo, että kaikkien selonteossa mainittujen ohjelmien, suunnitelmien, koulutusten ja työryhmätyöskentelyjen valmistelussa on tärkeä huolehtia, että suunnittelu, toteutus ja arviointivaiheessa työryhmä on moninainen ja mukana on myös Suomeen muuttaneita positioissa, joissa heillä on valtaa vaikuttaa lopputulokseen.

Myös kaiken kotoutumista sekä kotoutumiseen liittyvää verkostotyötä koskevan viestinnän tulee olla monikanavaista ja selkeäkielistä, jotta se tavoittaa myös muut kuin työnään kotoutumisen äärellä työskentelevät ihmiset.

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

Moniheli kannattaa kuutta esitettyä toimenpidettä kotoutumisen tehostamiseksi.

Monihelin kanta kotoutumisajan lyhentämiseen 2 vuoteen on kielteinen.

Kotouttamisen järjestämisvastuun osalta Moniheli katsoo, että on tärkeää turvata riittävät resurssit alkuvaiheen kotoutumispalveluiden ohjaus- ja neuvontapalveluihin sekä koordinaatioon oli järjestämisvastuu kunnalla, maakuntahallinnolla tai aluehallinnolla.

Moniheli kannattaa oleskelulupahakemusten käsittelyajan nopeuttamista sekä lupamenettelyn kehittämistä.

Moniheli kannattaa kotoutumiskoulutuksen valtakunnallisten laatukriteerien luomista. Moniheli katsoo, että digitaalitojen opettaminen tulisi sisällyttää osaksi kotouttamispalveluita.

Moniheli katsoo, että vastaanottokeskuksissa toteutettava yhteiskuntatiedon opettaminen on positiivinen asia. Kotoutumista tai suomalaiseen arvopohjaan sitoutumista ei voi mitata kokeella.

Moniheli katsoo, että kotoutumisohjelman alla suunniteltava yhtenäinen kotoutumisjakso niin työvoiman ulkopuolella oleville, kuin työttömille työnhakijoillekin on kannatettava aloite.

Moniheli katsoo, että viranomaisten ja kolmannen sektorin välinen tiivisyhteistyö erittäin tervetullutta. Järjestöt eivät pysty kehittämään toimintaansa pitkäjänteisesti epävarman rahoitustilanteen pitkittyessä. STEA-rahoituksen tulevaisuus on epäselvä ja esimerkiksi monelle Monihelin jäsenjärjestölle AMIF ja ESR rahoitus on omavastuineen ja jälkikäteen tulevan maksatuksen takia mahdoton rahoituskanava. Monet järjestöt ovat kiinnostuneet myös myymään omia palveluitaan, mutta kuntien hankintamenettelyyn osallistuminen vaatii paljon erityisosaamista, jota pienissä järjestöissä ei tällä hetkellä ole.

Hussein Abdirahim
Moniheli ry